

Beställarenheten för äldre Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning

Inspektionsrapport

INSPEKTIONSRAPPORT

Beställarenheten för äldre, Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning

En inspektion genomfördes på beställarenheten för äldre, Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning, i april 2021 av äldreförvaltningens inspektörer Erika Rödenhake och Anki Ottenby.

Denna inspektionsrapport överlämnas till Beställarenheten för äldre, för analys och som underlag i enhetens fortsatta kvalitetsutvecklingsarbete.

Anledning till inspektion

I uppdraget för äldreförvaltningens inspektörer ingår att granska att stadens äldre får en äldreomsorg som är säker, har god kvalitet och bedrivs i enlighet med lagar, föreskrifter, avtal, uppdragsbeskrivningar och kommunfullmäktiges mål och riktlinjer. Inspektörerna ska även bidra till att förbättra, utveckla och säkra kvaliteten inom stadens äldreomsorg. Inspektörerna ingår i äldreförvaltningens organisation och har en fristående och oberoende ställning i förhållande till stadsdelsförvaltningar och privata utförare.

Inspektörerna ska granska beställarenheter och utförare i egen regi samt privata utförare som staden har avtal med. Ett äldreperspektiv ska genomsyra granskningarna. Resultat av inspektionen ska återföras till berörd beställarenhet eller utförare i en inspektionsrapport.

Fokus för inspektionerna på beställarenheterna 2021 är handläggning och dokumentation av mat och måltider i ordinärt boende. Inspektörerna ska särskilt fokusera på att ärenden handläggs på ett likvärdigt sätt.

Mat och måltider för äldre

Mat, dryck och måltider tillhör livets glädjeämne och har stor betydelse för hälsa och livskvalitet. Mat och måltider ska vara individuellt anpassade och utgå från den äldres behov.¹ Att ta reda på den äldres behov och önskemål kring mat och måltider är grunden för måltidsarbetet.² Av Stockholms stads riktlinjer för handläggning inom äldreomsorgen³ framgår att mat och måltider kan bidra till en god hälsa och leda till ett ökat välbefinnande och livskvalitet för den äldre. Den som inte själv kan tillreda sina måltider och inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt, ska i första hand få hjälp med matlagning. Istället för att få hjälp med att tillreda sina måltider, kan den äldre välja att få matdistribution.

Det är viktigt att måltiderna är jämnt fördelade över dygnet och hälften av energi- och näringsintaget för en dag ska täckas av lunch och middag. Resterande del ska komma från frukost och mellanmål. För att förebygga undernäring och få en bra livskvalité ska nattfastan inte överstiga elva timmar.

Biståndshandläggaren ska vara uppmärksam på hur måltider planeras i genomförandeplanen. Mat och måltider ska vara individuellt anpassade och utgå från den enskildes behov. Den enskilde ska få vara delaktig i måltidsförberedelsen utifrån sin förmåga.

Bra måltider och matlust ger förutsättningar för den äldre att orka delta i aktiviteter och kan generera en god cirkel som påverkar livskvaliteten i stort. Det finns ett antal faktorer som är viktiga för att stimulera aptit och matglädje, exempelvis:

- Respekt för individens behov och önskemål – vanor, preferenser och traditioner.
- Delaktighet – i menyplanering, matlagning, servering och måltidsmiljöns utformning.
- Självständighet – stöd som möjliggör för individen att så långt som möjligt hantera mat och måltider själv.⁴

¹ Mat- och måltidspolicy för äldreomsorgen i Stockholms stad. Stockholms stad, 2019.

² Nationella riktlinjer för måltider i äldreomsorgen. Livsmedelsverket, 2019. Uppdaterad 2021.

³ Riktlinjer för handläggning inom socialtjänstens äldreomsorg 2021. Dnr 3.1 268/2020 ÄN, Dnr KS 2020/1362.

⁴ Nationella riktlinjer för måltider i äldreomsorgen. Livsmedelsverket, 2019. Uppdaterad 2021.

Bedömning

Bedömningen bygger på resultatet av inspektionen. Resultatet av inspektionen presenteras efter bedömningen.

Handläggning av mat och måltider

Det är positivt att såväl handläggare som ledning reflekterar över pandemins påverkan på handlägningsprocessen och över de svårigheter det kan innebära att utreda behov utan att träffa den äldre. Ledningen lyfter även vikten av likställighet i handläggningen och att de äldres behov av insatser bedöms individuellt. Det är positivt att Metodhandledningen⁵ är en obligatorisk del av introduktionen för nyanställda biståndshandläggare.

Inspektörerna ser positivt på att den äldre själv får välja mellan matlagning och matdistribution, det är även i enlighet med Riktlinjerna för handläggning⁶. Under inspektionen framkommer att enheten till viss del har arbetssätt som gör att de kan fånga upp om äldre är eller riskerar att bli undernärda.

Såväl ledning som biståndshandläggare ger exempel på insatser som kan beviljas för att öka den äldres närings- och energiintag. Det är även en styrka att både handläggare och ledning lyfter hur den äldre kan göras delaktig i maten och måltiderna. Inspektörerna uppmanar enheten att ytterligare stärka detta arbetssätt då delaktighet bland annat kan bidra till att stärka den äldres självkänsla och självständighet⁷.

I utredningarna finns goda exempel där viktnedgång och nedsatt aptit fångas upp. Av granskningen framkommer även exempel på utredningar med utförliga beskrivningar av den äldres behov kopplade till mat och måltider.

Det är viktigt att den beräknade tiden är rimlig i förhållande till de insatser som beviljats. En viktig faktor för att en måltid ska upplevas som trivsamt är den får ta tid. En lugn och stressfri miljö kan underlätta ätandet och därmed minska risken för undernäring⁸.

⁵ Kartlägnings- och bedömningsinstrument vid biståndshandläggning inom socialtjänstens äldreomsorg.

⁶ Riktlinjer för handläggning inom socialtjänstens äldreomsorg 2021. Dnr 3.1 268/2020 ÄN, Dnr KS 2020/1362.

⁷ Nationella riktlinjer för måltider i äldreomsorgen. Livsmedelsverket, 2019. Uppdaterad 2021.

⁸ Ibid.

Gällande beställningarnas utformning har det skett en förbättring i jämförelse med den inspektion som gjordes på Beställarenheten för äldre, Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning under 2019⁹. Då var de dagliga insatserna beskrivna i detalj i merparten av de 15 granskade beställningarna. Vid denna inspektion var cirka hälften av beställningarna beskrivna utifrån en ram¹⁰.

Utvecklingsområden

För att utveckla kartläggningen av mat och måltider, rekommenderar inspektörerna att enheten har återkommande genomgångar av Metodhandledningen. Det kan bidra till att utredningarna blir mer utförliga. Ett annat sätt att utveckla kartläggningen är att enheten arbetar mer med kompetensutveckling inom området.

Enheten har en intervjuguide som delvis utgår ifrån Metodhandledningen. En del av de områden som tas upp i Metodhandledningen täcks dock inte in av enhetens intervjuguide vilket kan få till följd att viktig information inte fångas upp under utredningen. Granskningen visar exempelvis att det i utredningarna ofta saknas information om den äldres matvanor, vad den äldre kan göra självständigt och hur den äldre ser på livskvalitet kopplat till mat och måltider.

Vid nedsatt aptit och risk för undernäring är det särskilt viktigt att den äldre får tillräckligt med energi och näring fördelat under dygnet. Den äldres matvanor behöver framgå av utredningen så att behovet över hela dygnet blir tydligt. I flertalet av utredningarna står att den äldre har behov av hjälp med samtliga måltider. Dock är det endast några av dessa äldre som är beviljad hjälp med mellanmål eller kvällsmål. Av utredningarna behöver det även framgå om den äldre själv kan tillaga mellanmål/kvällsmål.

Gällande beställningarna vill inspektörerna påminna om att övergripande mål utifrån socialtjänstlagen ska undvikas¹¹. Relevant information som finns med i utredningen, till exempel nedsatt aptit, ordination av näringsdryck eller behov av hjälp med att föra mat till munnen, bör även finnas med i beställningen för att den äldres behov av hjälp och stöd med mat och måltider ska kunna tillgodoses av utföraren.

⁹ Inspektionsrapport Beställarenheten för äldreomsorg Spånga Tensta stadsdelsförvaltning, dnr 4.3-472/2019, äldreförvaltningen.

¹⁰ Anvisningar för beställning och genomförandeplan för hemtjänst, dnr 3.1-470/2017.

¹¹ Anvisningar för beställning och genomförandeplan för hemtjänst, dnr 3.1-470/2017.

I mer än hälften av de 14 granskade besluten framgår att den äldre är beviljad insatser i form av *måltid* eller *mathållning*. Dessa formuleringar gör att det inte går att utläsa vilka insatser som beviljats kopplat till mat och måltider. Beslutet ska vara tydligt formulerat och lättförståeligt för den äldre¹².

Syftet med stadens schablontider är att samtliga stadsdelsförvaltningar ska ha en gemensam syn på vilken tid som normalt behövs för att utföra olika typer av insatser samt att dessa beräkningar görs på ett likvärdigt sätt inom staden. En tidsbedömning ska alltid göras utifrån den enskildes individuella behov. Utgångspunkten för tidsberäkningen ska vara att den äldre får sina behov tillgodosedda och att insatserna ska utföras med god kvalitet. Stadsdelsförvaltningarna får inte ha generella lokala schablontider som avviker från de stadsgemensamma.¹³ Enhetens dokument *Insatser och tidsberäkning - metodstöd*, avviker från stadens schablontider. Risker finns att enheten genom dokumentet skapar nya schablontider och att tidsberäkningen inte utgår från individens behov samt att likställigheten i stadens biståndsbedömning inte upprätthålls. Ledningen behöver säkerställa följsamheten till stadens anvisningar. Om enheten har frågor gällande tidsberäkning går det bra att kontakta äldreförvaltningen¹⁴.

Av samtalen, enhetens interna dokument samt av den sociala dokumentationen framgår att enheten använder begreppet *påputtning* som ett alternativ till sällskap vid måltid. Inspektörerna rekommenderar enheten att inte använda begreppet *påputtning*.

Utifrån resultatet av inspektionen bedömer inspektörerna att enheten kan utveckla handläggningen och dokumentationen gällande mat och måltider genom att:

- säkerställa följsamheten till anvisningarna¹⁵
- säkerställa att Metodhandledningen ingår i introduktionen av nyanställda biståndshandläggare samt ha återkommande genomgångar av Metodhandledningen
- utgå från Metodhandledningen vid kartläggning av behov
- i utredningen tydligare beskriva den äldres behov och matvanor för samtliga måltider

¹² Riktlinjer för handläggning inom socialtjänstens äldreomsorg 2021. Dnr 3.1 268/2020 ÄN, Dnr KS 2020/1362.

¹³ Anvisningar för beställning och genomförandeplan för hemtjänst, dnr 3.1-470/2017.

¹⁴ myndighetsfragor.aldre@stockholm.se

¹⁵ Anvisningar för beställning och genomförandeplan för hemtjänst, dnr 3.1-470/2017.

- se över och utveckla beslutens utformning så att det tydligt framgår vilka insatser som har beviljats
- förstärka den salutogena inriktningen i dokumentationen.

Uppföljning

Inspektörerna ser positivt på att enheten uppdaterar rutinen för uppföljning så att det tydligare framgår att handläggarna ska följa upp att samtliga beslutade insatser finns med i genomförandeplanerna. Det är bra att enheten har en rutin för regelbundna aktgranskningar och att ledningen tillsammans med handläggarna arbetar vidare med resultatet på ett strukturerat vis.

Utvecklingsområden

Enhetens ledning behöver försäkra sig om att aktgranskning genomförs enligt enheten rutin.

Av de 14 ärenden som granskades innehåller elva en genomförandeplan. Planeringen i drygt hälften av genomförandeplanerna motsvarar behoven som framkommer av beställningarna. Resultatet visar ett behov av att handläggarna följer upp genomförandeplanerna. Handläggaren ska försäkra sig om att det framgår av genomförandeplanen att den äldre kommer att få stöd och hjälp med de insatser som framgår av beställningen¹⁶. Som nämnts tidigare i inspektionsrapporten ska handläggarna även vara uppmärksamma på hur måltider planeras i genomförandeplanen. I de genomförandeplaner där tider för måltider framgick uppgick nattfastan oftast till över elva timmar.

I jämförelse med vad som framkom under inspektion av beställarenheten 2019 kvarstår delvis samma utvecklingsområden gällande enhetens arbete med uppföljning av att det inkommer genomförandeplaner samt att planernas innehåll speglar beställningen.

Utifrån resultatet av inspektionen bedömer inspektörerna att enheten kan utveckla uppföljningen genom att:

- ta fram och implementera enhetens nya rutin för uppföljning av att genomförandeplaner inkommer samt att de speglar beställningen
- försäkra sig om att rutinen för uppföljning följs
- vara uppmärksam på hur måltider planeras i genomförandeplanerna.

¹⁶ Riktlinjer för handläggning inom socialtjänstens äldreomsorg 2021. Dnr 3.1 268/2020 ÄN, Dnr KS 2020/1362.

Samverkan

Under inspektionen framkommer att samverkan med såväl anhöriga som utförare av hemtjänst och primärvården ses som viktigt på Beställarenheten för äldre, vilket inspektörerna ser som positivt. Det är viktigt att tidigt fånga upp om något inte fungerar kring maten och måltiderna för att undvika att den äldre blir undernärdd.

Att både ledning och biståndshandläggare anser att samverkan överlag fungerar väl, samt att enheten planerar för att utveckla det förebyggande arbetet tillsammans med utförarna, är positivt. Inspektörerna tycker även det är bra att enhetens ledning ser ett värde av att i framtiden samverka med stadsdelens dietister.

Utvecklingsområden

Utifrån resultatet av inspektionen bedömer inspektörerna att enheten kan utveckla samverkan genom att:

- i sin samverkan med utförarna lyfta vikten att handläggarna behöver få tydlig information när den äldres behov gällande mat och måltider förändras
- utveckla samverkan med primärvården för att handläggarna i ett tidigare skede ska få information om exempelvis fall.

Kompetens och kompetensutveckling

Den kompetensutveckling som enheten har haft gällande mat och måltider har främst bestått i att mat och måltider har ingått som en del i andra utbildningar. Inspektörerna är positiva till att enheten ska arbeta med stadens Mat- och måltidspolicy för äldreomsorgen i Stockholms stad.

Utvecklingsområden

Inspektörerna rekommenderar att enheten arbetar mer med kompetensutveckling inom området mat och måltider. Som en del i kompetensutvecklingen kan handläggarna exempelvis ta del av Mat- och måltidspolicyn för äldreomsorgen i Stockholms stad, Hållbar hälsa och Nollvision undernäring. Detta samt annat material finns tillgängligt på Stockholms stads hemsida¹⁷. På hemsidan finns även information om öppna mötesplatser där det kan finnas möjlighet för äldre att inta måltider i sällskap med andra. Inspektörerna rekommenderar även att enheten tar del av Nationella riktlinjer för måltider i äldreomsorgen¹⁸.

¹⁷ Mat och måltider inom äldreomsorgen - Stockholms stad (leverantör.stockholm).

¹⁸ Nationella riktlinjer för måltider i äldreomsorgen. Livsmedelsverket, 2019. Uppdaterad 2021.

På Stockholms stads hemsida finns kontaktuppgifter till äldreförvaltningens strateger för mat och måltider. Om beställarenheten önskar stöd och kompetensutveckling inom området mat och måltider går det bra att kontakta strategerna.

Metod för inspektion

Samtal har genomförts med:

- enhetschef och biträdande enhetschef (ledning)
- fyra biståndshandläggare (handläggare) som handlägger hemtjänst i ordinärt boende för personer över 65 år.

Som en del i inspektionen har 14 ärenden för hemtjänst i ordinärt boende där den äldre beviljats insatser kring mat och måltider granskats. I granskningen ingår följande dokument:

- ansökan
- utredning
- beslut
- beställning
- beräkningsunderlag
- genomförandeplan.

Ärendena har slumpmässigt valts ut och ska uppfylla följande kriterier:

- hemtjänst ÄO, ordinärt boende
- beställningen ska vara minst 15 dagar gammal
- beviljade hemtjänstinsatser ska omfatta cirka 60-100 timmar per månad
- den äldre ska vara beviljad insatser kring mat och måltider, dock inte enbart matdistribution.

Underlag

- beställarenhetens rutiner/dokument
 - *Dra ärende på ärendedragning*
 - *Intervjuguide*
 - *Insatser och tidsberäkning – metodstöd*
 - *Kollegial granskning Sammanfattning Dec 2019*
- social dokumentation
- inspektionsrapport *Beställarenheten för äldreomsorg Spånga Tensta stadsdelsförvaltning, dnr 4.3-472/2019, äldreförvaltningen.*

Beskrivning av beställarenheten

Beställarenheten för äldreomsorg, Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning leds av en enhetschef och en biträdande enhetschef. Enheten har två samordnare som arbetar med rutiner, övergripande frågor och stöd till handläggarna. Två administratörer sköter ekonomihandlingen. På enheten arbetar 14 biståndshandläggare. Fyra handläggare arbetar med utskrivningsplaneringar, nio handläggare ansvarar för ärenden i ordinärt boende samt servicehus. En handläggare följer upp ärenden gällande vård- och omsorgsboende.

Biståndshandläggarna har delegation på hemtjänst, dagverksamhet, ledsagning, avlösning och hemvårdsbidrag. Korttidsboende och stödboende beslutas av biträdande enhetschef och särskilt boende beslutas av enhetschef. Hemtjänstärenden över 50 timmar dras på ärendedragning för att bidra till likställighet i bedömningarna.

I februari 2021 var 422 personer över 65 år beviljade insatsen hemtjänst i ordinärt boende.

Resultat av inspektion

Kommunicering

Resultatet har kommunicerats med enhetschef på Beställarenheten för äldre, Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning den 26 maj 2021. Synpunkter har inkommit och faktauppgifterna har korrigerats. Nedan presenteras resultatet från inspektionen.

Coronapandemins påverkan

I och med pandemin har beställarenheten börjat arbeta mer teambaserat, berättar ledningen. I början av pandemin hade de hög sjukfrånvaro och behövde prioritera mellan ärendena. Ledningen ser goda effekter med teamarbetet och de har nu tre handläggarteam varav ordinarie handläggare utgör två team och utskrivningsplanerare ett team. Den handläggare som har hand om ärenden i särskilt boende är en del av ett av teamen som handlägger insatser i ordinärt boende. Omorganisationen har lett till bättre fokus på de äldre och öppnat upp för diskussion om likställighet och individuella bedömningar. Vilka insatser som beviljas ska inte bero på vilken handläggare den äldre träffar, säger ledningen.

Under pandemin har handläggarna främst haft telefonkontakt med de äldre. Ledningen berättar att det påverkar upplevelsen av mötet både för den äldre och för handläggaren när de inte träffas fysiskt. I de ärenden där den äldre har en demenssjukdom har det inte alltid

fungerat med telefonsamtal. Utredningsförfarandet tar längre tid när handläggaren inte gör hembesök och fler kontakter behöver tas för att få all nödvändig information. Handläggaren måste lita på informationen trots att den inte går att visuellt bekräfta. Ledningen säger att de ännu inte vet hur det har påverkat kvaliteten på utredningarna. Vid behov har de tidigare använt tolk under fysiska möten. Nu har de ordnat med tekniska lösningar för telefonsamtal med tolk. Det har fungerat bättre än förväntat.

Handläggarna berättar att de i början av pandemin upplevde att arbetet effektiviserades av att inte göra hembesök. Nu börjar de se svårigheterna med att en del äldre exempelvis har svårt att hantera telefonen och att handläggarna behöver ta fler kontakter för att verifiera information. Handläggarna upplever att det är stor skillnad mellan att träffa en person och att enbart ha telefonkontakt. I de ärenden där de redan har en etablerad kontakt med den äldre och hemtjänsten, fungerar det bra, men det är svårare vid nya ärenden. Det är svårt att få så utförlig information som handläggarna skulle önska, det är lättare att ställa följdfrågor och få en tydligare inblick i den äldres liv vid hembesök. Alla äldre har inte så lätt för att uttrycka sina behov.

Verksamhetsutveckling

Av Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings verksamhetsberättelse 2020 framgår att arbetet med ramtid planerades att inledas under våren 2020, men pandemin ledde till att arbetet kunde påbörjas först efter hösten. Arbetet har innefattat en översyn av hur handlägningsprocessen har förändrats ut ett ramperspektiv. Arbetet har också resulterat i ett uppdaterat och tydligare ramtidsarbete som främjar den enskildes möjligheter att styra över sin hemtjänst.

Ledningen berättar att arbetet med ovanstående påbörjades efter sommaren 2020 och har gått bra. Då arbetet berör hela handlägningsprocessen gjordes ett grundligt förarbete. De arbetar nu med genomförandeplanerna.

Under 2019 gjorde äldreförvaltningens inspektörer en inspektion på beställarenheten för äldre i Spånga-Tensta¹⁹. Enhetens ledning säger att inspektionsrapporten fortfarande bidrar till beställarenhetens utvecklingsarbete då den förtydligade vilka områden enheten behövde fokusera på. Den har även varit ett bra verktyg för att motivera medarbetarna i utvecklingsarbetet.

¹⁹ Inspektionsrapport Beställarenheten för äldreomsorg Spånga Tensta stadsdelsförvaltning, dnr 4.3-472/2019, äldreförvaltningen.

Ärendedragning

Av beställarenhetens rutin *Dra ärenden på ärendedragning* framgår att exempelvis hemtjänst över 50 timmar, hemvårdsbidrag och avlösning över 16 timmar ska tas upp på ärendedragning. I rutinen står att informationen ska vara kopplad till ansökta insatser och att handläggaren inte ska uppge var personen bor eller etnisk bakgrund. Vidare framgår att handläggaren ska undvika att förmedla känslor och inte utgå ifrån kön. Relevant information utifrån följande punkter ska uppges vid dragning av ärende:

- födelseår
- ansökan
- boende
- hälsotillstånd
- ADL²⁰
- utförande
- övrigt.

Ledningen berättar att de har ärendedragning tre gånger per vecka. Under ärendedragningen deltar de handläggare som har ärenden att ta upp samt samordnare och biträdande enhetschef. Enhetschef deltar en gång i veckan då ärenden gällande särskilt boende diskuteras. Handläggare utan delegation drar samtliga ärenden. Enligt ledningen brukar handläggarna dra ärenden som rör mat och måltider.

Ofta beskriver handläggarna den äldres behov väl. Inför ärendedragningen brukar handläggarna ta in information från hemtjänsten. Vid behov har de även kontakt med primärvården, exempelvis om den äldre har tappat i vikt eller är ordinerad näringsdryck. Information kan även komma från anhöriga. Det är inte ovanligt att aptiten minskar med stigande ålder och ibland tycker den äldre själv att måltiderna fungerar bra och då kan det vara viktigt att få in andra perspektiv, säger ledningen.

Handläggarna berättar att det händer att de tar upp ärenden som rör mat och måltider, främst om ärendet är något utöver det vanliga, exempelvis om den äldre redan har omfattande insatser eller om insatserna överstiger 50 timmar.

²⁰ Aktiviteter i dagliga livet (ADL) handlar om aktiviteter som alla människor regelbundet måste utföra för att leva ett självständigt liv.

Kompetens och kompetensutveckling

Enheten har enligt ledningen haft utbildning om demens och under utbildningen fick de bland annat information om att äldre med demenssjukdom kan behöva sällskap vid måltid. Mat och måltider har även ingått som en del av utbildningar inom andra områden.

Handläggarna berättar att de för något år sedan hade ett samverkansmöte där handläggare, enhetschef, sjuksköterska, arbetsterapeut och hemtjänst i egen regi medverkade. Sjuksköterskan berättade om vikten av mat och måltider kopplat till ökad risk för fallolyckor om maten och måltiderna inte fungerar. Kostrådgivaren som tillhör enheten *Innovation och prevention*, har besökt beställarenheten och informerat om sin roll.

En del av handläggarna uttrycker att de har en grundkunskap gällande mat och måltider och har svårt att komma på om det är något de skulle behöva kompetensutveckling i. Några handläggare tycker de behöver kompetensutveckling och att det är svårt att dra ärenden kring mat och måltider samt att göra bedömningar av behov kopplat till mat och måltider. Någon lyfter att det är viktigt för de äldres välmående att de får möjlighet att äta bra och så ofta de vill.

Vägledande dokument

Ledning säger att enheten inte arbetar med Mat- och måltidspolicyn. I år ska enheten arbeta med det förebyggande perspektivet och hur de fångar upp de äldres behov. Då kommer de bland annat att titta på policys, berättar ledningen. Enligt handläggarna använder de riktlinjerna för handläggning som vägledande dokument.

Handläggning av mat och måltider

Ledningen berättar att handläggarna använder Metodhandledningen för att utreda hur det ser ut kring mat och måltider för den äldre och vad den äldre behöver hjälp med i måltidssituationen. Hur handläggarna konkret använder Metodhandledningen beror bland annat på hur länge de har arbetet på enheten. Nyanställda handläggare använder den för att veta vilka frågor de ska ställa under samtalet med den äldre. Metodhandledningen ingår som obligatorisk del i introduktionen av nyanställda handläggare. Att Metodhandledningen ingår i introduktionen säkerställs av enhetens samordnare som följer upp introduktionerna.

Ledningen säger att de säkerställer att de äldres behov av stöd och hjälp med mat måltider bedöms individuellt genom ärendedragningarna och genom hur de arbetar strategiskt och övergripande.

Enheten arbetar med kollegiala granskningar med olika fokusområden. I år fokuserar de på uppföljning av genomförandeplaner.

Handläggarna säger att de använder Metodhandledningen och att den är en del av introduktionen av nyanställda biståndshandläggare. Några säger att den inte alltid ingår i introduktionen. Vid ny ansökan går handläggarna igenom områdena i Metodhandledningen med fokus på de insatser som den äldre ansöker om. Handläggare berättar att nyanställda ibland är noggrannare med att gå igenom alla livsområden ingående även vid nyprövning, men att det oftast inte behövs när handläggaren känner den äldre.

Den vanligaste insatsen som de äldre ansöker om är hjälp med matlagning, upplever några av handläggarna. Andra säger att det är ungefär lika vanligt med ansökningar om tillredning av huvudmål som matdistribution. De äldre får själva välja om de vill ha hjälp med matlagning eller matdistribution. I beställningen kopierar och justerar handläggarna texten från utredningen. Det är viktigt att beställningen är aktuell och att text från utredningen redigeras där det behövs, säger handläggarna.

Intervjuguide

Enheten har en intern *Intervjuguide* som utgår från Metodhandledningen. Av intervjuguiden framgår följande frågor om mat och måltider:

- Låt den enskilde berätta om mathållningen i hemmet. Vem tillreder måltider åt den enskilde och hur kommer det sig att den enskilde ej kan tillreda måltider själv? Viktigt att särskilja på frukost/kvällsmål och huvudmål.
- Kan den enskilde äta självständigt? Om inte, behövs aktiv hjälp, tillsyn eller muntlig guidning?
- Har den enskilde nedsatt aptit eller tappat i vikt?
- Tar personen näringsdryck?

Nattfasta

För att möjliggöra att nattfastan inte överstiger elva timmar samverkar enheten med hemtjänstutförarna, säger ledningen. Hemtjänsten ska utföra insatserna så att de inte hamnar i ett läge där nattfastan blir för lång. Det brukar fungera bra. Genomförandeplanen ska följa beställningen.

När det gäller nattfasta utgår handläggarna från den äldres önskemål. Vissa äter tidig middag och sen frukost - handläggarna bestämmer inte över den äldres matvanor. Några säger att de brukar fråga hur det fungerar med maten och vilka tider den äldre äter.

Andra handläggare säger att de inte har tänkt så mycket på nattfastan och att de inte har pratat så mycket om nattfasta på enheten.

Undernäring

Ledningen säger att enheten samverkar med vårdcentraler och hemtjänstutförare för att förebygga undernäring hos de äldre. De kan få indikationer på att den äldre har tappat i vikt eller information om att den äldre har ordinerats näringsdryck. Det är viktigt att hitta orsaken till att mat och måltiderna inte fungerar. Exempelvis kan den äldre behöva sällskap vid måltiderna. Ledningen berättar att de på enheten pratar mycket om vikten av maten och att den är grunden för den äldres psykisk välmående och att ett regelbundet intag kan minska risken för fallolyckor.

Handläggarna säger att de brukar fråga hur det fungerar med maten. Bland annat kan de fråga om matvanor, aptit, viktnedgång, om den äldre kan tillreda måltider själv, ordination av näringsdryck, om lunch eller middag är huvudmålet och om den äldre äter mellanmål. Vid viktnedgång kan de fråga om den äldre vill få hjälp med mellanmål. Om den äldre inte själv kan berätta kan handläggaren ta kontakt med hemtjänsten och fråga hur det fungerar.

Om en äldre person är eller riskerar att bli undernärd beviljar de ofta måltidssällskap. Om den äldre inte tidigare har insatser kring mat och måltider brukar de börja med att bevilja tillagning och servering. Dagverksamhet kan vara ett sätt att motverka undernäring, att äta med andra kan ha en positiv effekt på den äldres aptit. Några handläggare säger att de inte brukar prata så mycket om undernäring generellt, men att de pratar om det i enskilda ärenden.

Salutogent perspektiv

Enligt ledningen har de alltid ett självständighetsperspektiv i handläggningen. De försöker skapa förutsättningar, exempelvis via hjälpmedel som förenklar för den äldre att vara delaktig. Ibland behöver den äldre bara hjälp med skala potatisen och klarar övriga moment självständigt.

Ibland kan den äldre vara delaktig i vissa moment eller laga mat tillsammans med hemtjänstpersonalen, berättar handläggarna. En del har till exempel svårt att hacka maten, men kan sköta andra moment självständigt. Att den äldre är delaktig i matlagningen kan vara en lösning om det är svårt att motivera den äldre till att ta emot insatser kring mat och måltider. Ibland kan hjälpmedel som exempelvis arbetsstol, rollator att sitta på, griptänger eller spistimer, bidra till att den äldre bibehåller funktioner och förmågor. Handläggare

nämner även att tillsyn kan vara trygghetsskapande genom att hemtjänsten tittar till den äldre för att se om den äldre har ätit.

Måltidens sociala betydelse

Måltiden är ett sätt att få i sig näring men också en situation som kan upplevas som social om den äldre har sällskap, säger ledningen. En insats som kan motverka ensamhet och isolering kan enligt ledningen vara att den äldre och hemtjänstpersonalen lagar mat tillsammans. Sällskap beviljas om de får en indikation på att de beviljade insatserna inte är tillräckliga. Vid demenssjukdom är det vanligt att ha behov av sällskap under måltiderna. De gör få avslag på sällskap vid måltiderna.

När det gäller äldre som har en demenssjukdom brukar handläggarna fråga om den äldre kan äta på egen hand eller om maten blir stående orörd. I samtal med anhöriga och hemtjänst kan handläggaren få information om att maten som inhandlats står kvar i kylskåpet. Vid behov beviljar de måltidssällskap. Någon säger att de främst beviljar sällskap vid måltiderna när den äldre har en demenssjukdom.

Insatser som dagverksamhet, sällskap vid måltid och matlagning tillsammans med hemtjänsten kan beviljas i syfte att motverka ensamhet och isolering. Handläggare berättar att enheten skiljer på *påputtning* och *måltidssällskap*. Ofta börjar de med att bevilja påputtning och beviljar sällskap för de äldre som behöver hjälp med att föra maten till munnen.

Verksamhetens metodstöd

Inspektörerna tar tagit del av verksamhetens dokument *Tidsberäkning hemtjänst metodstöd*. Av dokumentet framgår bland annat att det ska vara ett stöd i att göra individuella bedömningar. I vissa fall ryms det individuella behovet inom schablontiden och i vissa fall gör det inte det. Det individuella behovet kan båda kräva mer eller mindre tid. Följande står om insatser kring mat och måltider:

Måltid (huvudmål) registreras som tillreda måltid (huvudmål) enligt schablon. I insatsen ingår tillredning, dukning, uppläggning och servering av måltiden.

Hjälp med frukost/kvällsmat/mellanmål registreras som tillreda måltider (mellanmål). Om andra insatser vid morgon/kvällsbesöket beräkna utifrån de andra insatser som ska utföras samtidigt.

Leverans av matlådor (matdistribution) registreras enligt schablon.

Förbereda/servering av måltid används om det enbart är uppvärmning av matlåda som ska utföras. Registrering av tid görs utifrån eventuella övriga insatser som ska utföras samtidigt.

Sällskap vid måltider registreras som utgångspunkt med schablontiden om personen behöver stöd med att man sitter med under hela måltiden. Gör individuell bedömning utifrån hur behovet av stöd vid samband med måltid ser ut. Behöver personen hjälp att komma igång att äta? Behövs muntlig påputtning? Behöver personen matas? Finns det några svårigheter för personen att äta som påverkar tidsåtgången?

Tidsberäkning av insatser

Ledningen säger att de utgår från stadens schablontider, men tar individuella beslut. *Tidsberäkning hemtjänst metodstöd* är ett stöd för handläggarna i att göra individuella bedömningar. Metodstödet har tagits fram på metodmöten. På frågan om hur enheten arbetar med att göra individuella tidsberäkningar svarar ledningen att det är en ständig metodfråga som de har arbetat med utifrån ramtidsperspektivet. Efter faktakontroll förtydligar ledningen att de gör individuella bedömningar, men att utgångspunkten ofta är huvudmål en gång per dag. Det går dock att få dubbla matlådor, matlagning en gång per dag och matlåda en gång per dag eller andra lösningar om det finns behov av det.

Enligt handläggarna har enheten en egen mall för tidsberäkning av insatser. På frågan om hur lång tid som brukar beräknas för olika insatser svarar handläggarna:

- Matlagning – 30 minuter för huvudmålet, då ingår servering.
- Servering/förberedelse – tio till 15 minuter säger några, andra berättar att det blir fem minuter extra om det är matdistribution och att utgångspunkter för frukost och mellanmål är tio minuter.
- Måltidssällskap – tio till 15 minuter säger några, andra berättar att det vid påputtning kan vara fem minuter och att hemtjänsten går när de ser att den äldre börjat äta.

Tidsberäkningen utgår från den enskildes behov, säger handläggarna. Det finns exempelvis ärenden där den äldres hälsotillstånd gör att det tar lång tid för den äldre att äta och utföra andra moment, då gör de undantag från riktlinjerna. En del handläggare tycker att det finns möjlighet att bevilja tillräckligt med tid för matlagning. Handläggarna säger att de äldre ibland tycker att tiden inte räcker då det finns de som är vana att äta mat som tar lång tid att laga. En del har löst det tillsammans med utföraren genom att slå ihop insatser och göra storkok.

I de fall den äldre har beviljats hjälp med påputtning och hemtjänsten informerar om att maten ligger kvar på tallriken vid nästa besök, indikerar det att de beviljade insatserna inte är tillräckliga, säger handläggarna. En annan reflektion som framkommer under samtalen är att den äldre endast kan få hjälp med tillagning av måltid en gång per dag.

Utmaningar i handläggningen av mat och måltider

Handläggarna får frågan om det finns några svårigheter i handläggningen kring mat och måltider. Handläggarna tycker att det är viktigt att både se den äldres fysiska och psykiska behov kopplat till insatserna. Ibland lyfts att den äldre med hjälp av rollator eller arbetsstol borde kunna utföra olika moment, trots att det kan finnas andra anledningar till att den äldre behöver hjälp med mat och måltider än de fysiska förutsättningarna.

Uppföljning

Vid äldreförvaltningens inspektion av beställarenheten för äldreomsorg Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning i oktober 2019²¹, berättade ledningen följande om uppföljning av genomförandeplaner:

Alla ordinarie handläggare följer upp beställningarna genom att göra en nyprövning som vanligtvis sker en gång per år. En del av uppföljningen är även att ta del av genomförandeplaner och rapporter för tidsregistrering i det sociala systemet. Handläggarens uppgift är att fokusera på innehållet i genomförandeplanen och att det speglar beställningen. Enheten har ingen strukturerad information hur handläggarna ska gå tillväga om genomförandeplanen inte speglar beställningen, men de ska skapa en rutin.

Det varierar hur biståndshandläggarna använder genomförandeplanen för att följa upp beställningen. Under föregående år gjorde ledningen stickprovskontroller och noterade att många äldre saknade genomförandeplan. Det har inneburit ett omfattande arbete att få in genomförandeplaner från utförarna. Samordnaren följer, sedan en tid tillbaka, månatligen upp att det finns genomförandeplaner. Om de inte inkommer kontaktar samordnaren utföraren. Detta arbetssätt har lett till att de får in fler planer.

Det har varit dålig kvalitet på genomförandeplanerna och det förefaller som om de äldre inte varit delaktiga i upprättandet. Nästa steg i enhetens arbete med genomförandeplanerna är att lägga fokus på det faktiska innehållet i planerna.

Ledningen berättar att de har arbetat mycket med ramtid sedan föregående inspektion och att en arbetsgrupp har påbörjat en ny rutin där uppföljning av genomförandeplaner ingår. Tidigare var det sam-

²¹ Inspektionsrapport Beställarenheten för äldreomsorg Spånga Tensta stadsdelsförvaltning, dnr 4.3-472/2019, Äldreförvaltningen.

ordnaren som följde upp ärenden, nu är det respektive handläggare som ansvarar för uppföljningen. Enheten är mitt i en process för att förändra arbetssättet.

Enligt ledningen säkerställer de att samtliga handläggare följer rutinen genom kollegiala granskningar, löpande metodarbete och uppföljning på gruppnivå.

Handläggarna berättar att de följer upp hur utföraren tillgodoser behoven kring maten och måltiderna vid nyprövning. I de fall det inte har fungerat med mat och måltider har de frekvent kontakt med den äldre, anhöriga eller hemtjänsten. Handläggarna kan även kontrollera om genomförandeplanen speglar beställningen och att genomförandeplanen innehåller information av vikt. Handläggare säger att de inte systematiskt har tittat på genomförandeplanerna, men att det har beslutats att de ska utveckla arbetet och börja kontrollera att samtliga beviljade insatser finns med i genomförandeplanen. Om genomförandeplanen inte speglar behovet ska handläggaren ta kontakt med utföraren.

Måltidernas planering i genomförandeplanen

Handläggarna följer upp att utföraren tillgodoser de äldres behov kring mat och måltider via genomförandeplanen, berättar ledningen. De gör årlig uppföljning av insatserna, såvida de inte får indikationer om att något inte fungerar. Handläggarna brukar inte använda genomförandeplanen för att följa upp att måltiderna är jämt fördelade över dygnet. De har inte arbetat så mycket med att använda genomförandeplanen som ett verktyg, säger ledningen.

Enligt handläggarna följer de inte regelbundet upp måltidernas fördelning över dygnet i genomförandeplanerna. Några brukar kontrollera att genomförandeplanen stämmer överens med beställningen.

Tidsregistrering av besök

Vid nyprövning samt vid behov använder handläggarna rapporten *Tidrapport per kund* för att se hur besöken är fördelade över dygnet, berättar ledningen. Handläggarna berättar att det är ganska vanligt att de använder *Tidrapport per kund* för att kontrollera att alla besök utförs. En del handläggare säger att de tittar på rapporten vid nyprövning.

Samverkan

Samverkan med äldre och anhöriga

Många anhöriga är mycket engagerade och samverkan fungerar generellt bra, berättar handläggarna. Samverkan med äldre och anhöriga handlar ofta om att de har synpunkter på att den beviljade tiden är för snålt tilltagen. En del äldre vill att hemtjänsten ska hjälpa dem med storkok eller långkok och det kan bli diskussioner kring vad som är skäligt. Anhöriga kan uppmärksamma att den äldre äter eller dricker dåligt och då kan måltidssällskap beviljas. En del äldre har anhöriga som hjälper dem med matlagning.

Samverkan med hemtjänstutförare

Ledningen tycker att samverkan med hemtjänstutförarna fungerar bra på individnivå. Hemtjänsten bidrar ofta med bra information om hur det fungerar för den äldre med mat och måltider. Om den äldre inte har hjälp med mat och måltider kan hemtjänsten se och påtala behov av insatser kring mat och måltider. Personalen är tydlig i sin beskrivning av hur det fungerar för den äldre. Det handlar om att hitta en gemensam lösning. Ibland kan den äldre ha tappat mycket i vikt och haft problem under en längre tid innan hemtjänsten tar kontakt med beställarenheten. Ledningen tycker det är bra att arbeta förebyggande och hoppas att de kommer att utveckla det arbetet under året.

Samverkan fungerar bra med hemtjänst i egen regi och de har samverkansmöten två gånger per termin, berättar ledningen. I de individuella mötena där det inte fungerar så bra har de samverkansmöten med samordnarna hos berörda utförare en gång per månad. När det gäller de privata utförarna av hemtjänst sker samverkan vid behov med respektive utförare. De har löpande samverkansmöten, men de sker mer sporadiskt och störst fokus är på de största utförarna. Under våren 2021 kommer de att kalla till möte med fokus på ramtid och genomförandeplaner.

Handläggarna säger att utförarna är bra på att höra av sig om det är något som behöver åtgärdas från beställarenhetens sida eller om de exempelvis ser att maten inte blivit uppäten. Då tar handläggaren ofta kontakt med den äldre eller anhöriga. Ibland behövs sällskap vid måltiderna eller näringsdrycker. Ofta tar handläggarna kontakt med utföraren vid nyprövning för att få veta hur den äldres mathållning fungerar.

I kontakten med utförarna skulle utförarnas beskrivning av den enskildes situation och hur det fungerar med maten och måltiderna kunna utvecklas, säger handläggarna. Det skulle underlätta om de

exempelvis fick veta om något inträffat en gång eller om det är vanligt förekommande. Om en äldre person är undernärd och äter dåligt kan det vara svårt för utföraren att få en överblick om det är många olika personal som utför insatserna.

Samverkan med primärvården

Ledningen tycker att de generellt har en god samverkan med primärvården. Med hemsjukvården sker samverkan till största delen på individnivå. Enheten har tydliga kontaktvägar och samverkansöverskommelser med primärvården. Ledningen säger att samverkan skulle kunna utvecklas genom att handläggarna i ett tidigare skede får information om någon exempelvis har ramlat. Ofta hänger det ihop med att personen väger för lite och inte får i sig tillräckligt med dryck. Beställarenheten medverkar i upprättandet av samordnade individuella planer (SIP)²² och för statistik över dem.

Handläggarna berättar att de ibland tar kontakt med vårdcentraler för att exempelvis stämma av om den äldre har gått ner i vikt, är undernärd eller är ordinerad näringsdryck. I vissa fall är det primärvården som tar kontakt med dem om den äldre har minskat i vikt. Det händer att hemsjukvården hör av sig och berättar att äldre är i behov av hjälp med mathållning. Handläggarna tycker det är lätt att få kontakt med vårdcentralerna och att samverkan fungerar bra.

Samverkan med stadsdelens dietister

Enheten har ingen samverkan med stadsdelens dietister, men ledningen ser ett värde i en eventuell framtida samverkan. Dietisternas kunskap kan vara till nytta i biståndsbedömningen. Enheten för Innovation och prevention ökar samverkan kring mat och måltider, då enheten har en kostekonom som bland annat arbetar med matlyftet och driver icke biståndsbedömda projekt.

Handläggarna har inte hört talas om att stadsdelen har dietister, men tycker att det vore bra att ha en samverkan med dem.

Beställarenhetens aktgranskning

Ledningen berättar att enheten ska genomföra en aktgranskning en gång per termin. Efter aktgranskning presenteras resultatet för handläggarna och de tittar gemensamt på vad de ska arbeta vidare med. Fokus är främst på de områden där det finns generella brister. Ledningen och samordnarna tar ofta del av handläggarnas utredningar och utgår ifrån den enskilda handläggarens utvecklingsbehov. Bland

²² Samordnad individuell plan, SIP, ska upprättas tillsammans med brukare om insatser från både socialtjänst och hälso- och sjukvård behöver samordnas.

annat läser de utredningar när handläggarna inte har delegation, vid avslag eller vid större utredningar av hemtjänstinsatser.

Handläggarna berättar att det kommer att genomföras en aktgranskning inom kort. De tror inte att det är bestämt hur de ska arbeta vidare med resultat, men berättar att de tidigare haft genomgång på metodmöte. Handläggarna tycker det är bra att de tittar på vad som kan utvecklas.

Aktgranskning december 2019

Inspektörerna har tagit del av beställarenhetens senaste dokumenterade aktgranskning som genomfördes i december 2019. Granskningen visade bland annat att:

- tolv ärenden gällande hemtjänst granskades
- det av ett ärende inte framgick vad ansökan avsåg samt omfattning
- samtliga ärenden innehöll datum för ansökan, en genomförandeplan, den äldres behov kopplat till ansökta insatser samt motivering och förslag till beslut
- i ett ärende saknades beskrivning av mat och måltider.

Utifrån resultatet av granskningen har enheten bland annat beslutat att arbeta vidare med att få in skriftliga ansökningar, förtydliga vem som har ansökt, precisera vad samtycket handlar om och tydligare informera om klagomål, synpunkter, valfrihet samt avgifter.

Granskning av dokumentation

Som en del i inspektionen har 14 slumpmässigt utvalda ärenden granskats där de äldre beviljats insatser kring mat och måltider i ordinärt boende. Ärendena som granskats aktualiserades under 2020 och 2021. I granskningen av genomförandeplaner ingår kommunala och privata utförare av hemtjänst. Följande dokument har granskats:

- ansökan
- utredning
- beslut
- beställning
- beräkningsunderlag
- genomförandeplan.

Ansökningar

Samtliga 14 ansökningar är muntliga. I åtta av ansökningarna framgår att de äldre har ansökt om *mathållning* eller *måltider*. De ansökta insatserna specificeras inte närmare. Av en ansökan framgår bland annat att den äldre har ansökt om *påputtning vid måltider*.

Av tabellen nedan framgår hur många av de äldre som ansökt om olika insatser kopplat till mat och måltider.

Insats	Ja	Nej
Frukost	5	9
Lunch	5	9
Mellanmål eftermiddag	3	11
Middag	4	10
Mellanmål kväll	1	13
Tillreda måltid	4	10
Matdistribution	5	9
Sällskap vid måltid	6	8
Servera	6	8
Förbereda	2	12

Utredning

Det varierar hur mycket som dokumenterats under rubriken *Mat och måltider* i de 14 utredningarna. Vissa utredningar är kortfattade medan andra mer utförligt beskriver den äldres behov gällande mat och måltider. I några av utredningarna är informationen under rubriken mat och måltider mycket knapphändig, dock finns i vissa utredningar ytterligare information om mat och måltider under andra rubriker. I en utredning saknas information om behov av hjälp med matdistribution.

Här följer två exempel från utredningarna på vad som kartlagts under rubriken Mat och måltider:

Exempel 1: Y uppger att X är i behov av hjälp med tillredning och servering av samtliga måltider på grund av förflyttningssvårigheter och smärta.

Exempel 2: Y berättar att X tidigare har lagat mat samt att hen tyckt mycket om det. Dock kan hen till följd av högersidig svaghet inte klara av detta på egen hand om ansöker fortsatt om denna hjälp. X uppger att hen önskar fortsätta med tillagning och servering av huvudmål några dagar och matlåda övriga dagar. I telefonsamtal med Z från hemtjänsten framgår att X är i behov av hjälp vid samtliga måltider till följd av svaghet och skakningar i höger hand. X är i behov av hjälp med tillredning och servering av måltid samt att finfördela maten.

I tabellen nedan presenteras vilka områden som har kartlagts i de fjorton utredningarna gällande mat och måltider. Områdena är hämtade från Metodhandledningen.

Område	Ja	Nej
Medverka vid matlagning, duka, diska	5	9
Aptit, faktorer som påverkar	11	3
Sällskap	7	7
Specialkost, näringsrik kost och dryck	4	10
Social dimension, mat som intresse, äta tillsammans	1	13
Religiös dimension	0	14
Hjälpmedel	1	13
Hjälp av annan	4	10
Äldre själv formulerat sina behov och hur det ska fungera	1	13
Salutogen inriktning	5	9
Vad upplever den äldre som god livskvalitet och hälsa	0	14
Då, nu, sedan	6	8
Matvanor: tider, huvudmål, frukost, lunch, middag och mellanmål, andra vanor	2	12

I fem utredningar finns information om vad den äldre klarar att göra självständigt. Oftast består informationen av att den äldre själv kan föra mat till munnen. Inom området *då, nu sedan*, är det oftast kartlagt vilka insatser den äldre har sedan tidigare.

Salutogen inriktning

I de utredningar där salutogen inriktning framgår har den äldres förmåga att äta självständigt kartlagts. Av en utredning framgår att den äldre tidigare har tyckt mycket om att laga mat. Av utredningen framgår inte hur den äldre kan göras delaktig i matlagningen.

Mellanmål

I elva av 14 utredningar står det att den äldre är i behov av hjälp med samtliga måltider. I tre av dessa har den äldre ansökt om mellanmål på eftermiddagen, en ansökan har gjorts om kvällsmål. Av informationen i tio utredningar framgår om den äldre kan tillreda mellanmål självständigt eller inte.

Nedsatt aptit och nattfasta

Av flera utredningar framgår att den äldre har nedsatt aptit eller inte får i sig tillräckligt med mat. I några av utredningarna är det oklart hur hjälpbehovet ser ut över dygnet med mellanmål och kvällsmål. I vissa fall får äldre med nedsatt aptit inte hjälp med mellanmål och det framgår inte om de har informerats om möjligheten att få hjälp med det.

Sällskap vid måltid

I sex utredningar framgår att den äldre har behov av sällskap vid måltiden, i en av utredningarna står det att den äldre är i behov av *påputtning* vid måltiderna.

Övrigt

Övrigt som framkommer vid granskning av utredningarna:

- I en utredning beskrivs konsekvenser av en persons urin- och avföringsinkontinens upprepat på ett kränkande sätt.
- Av en utredning framgår att den äldre sköter parets ekonomi samtidigt som det på ett annat ställe i utredningen står: ”...nedsatt insikt i sin aktivitetsförmåga, nedsatt orienteringsförmåga samt svårigheter att förstå och följa verbala instruktioner i samband med undersökning. Vidare var x enligt ADL ej orienterad till veckodag, datum eller år.”

Beslut

Elva av 14 beslut stämmer överens med ansökan. Insatser som saknas i besluten är servering av frukost, hjälp med lunch två dagar per vecka samt sällskap vid måltid. Av besluten finns ingen information om att ovan nämnda insatser har avslagits. I likhet med ansökningarna används begreppen *måltid* eller *mathållning* som övergripande beskrivning av vilka insatser som har beviljats. Två av 14 beslut är tydligt formulerade. Av övriga tolv beslut är det svårt att utläsa vilka insatser den äldre har beviljats.

Beställning

14 beställningar för hemtjänst i ordinärt boende skickade mellan augusti 2020 och april 2021 granskades. Tolv av 14 beställningar motsvarar beslutet. I en av beställningarna saknas information om sällskap/stöttning vid måltider. I sex av beställningarna beskrivs de dagliga insatserna utifrån en ram och i en av beställningar är insatserna delvis beskrivna utifrån en ram.

I fem av beställningarna är den beskrivande texten om mat och måltider knapphändig. I nio av beställningarna finns mål med insatser kring mat och måltider. Skälig levnadsnivå anges som ett mål med insatserna i fem av beställningarna. Av en beställning framgår att den äldre äter självständigt, den informationen saknas i utredningen.

Den äldres förmågor framgår av fyra av beställningarna och delvis i tre av beställningarna. Informationen är i de flesta fall aktuell och relevant. I en beställning saknas bland annat information om att den äldre är ordinerad näringsdryck och har tappat i vikt med anledning

av dålig mathållning. I en annan beställning saknas information om att den äldre är ordinerad näringsdryck och behöver hjälp med att föra mat till munnen. I en beställning finns, liksom i utredningen, kränkande information om konsekvenser av den äldres urin- och avföringsinkontinens.

Beräkningsunderlag

Inspektörerna har gått igenom beräkningsunderlag för de 14 ärendena med fokus på tidsberäkning av insatser kopplade till måltider. Nedan följer några exempel på tidsberäkningar.

Morgon	
Beräknad tid i min	Insatser som ska utföras i samband med morgonbesök
15	Sällskap vid måltid/äthjälp, tillreda måltider, bäddning/renbäddning
20	Klädsel, hygien, toalettbesök, tillreda mellanmål
25	Hygien, klädsel, toalettbesök, förflyttning, tillreda mellanmål, förbereda, servera
30	Hygien, klädsel, toalettbesök, förflyttning, sällskap/äthjälp, tillreda mellanmål
40	Hygien, tillreda måltider (mellanmål), sällskap vid måltid/äthjälp, klädsel, förflyttning

Lunch	
Tid	Insatser som ska utföras i samband med lunchbesök
15	Toalettbesök, förbereda/servering av måltid
25	Tillreda måltider, samlat ansvar för hemmets skötsel, tillsyn, förflyttning, toalettbesök
30	Tillreda måltider (huvudmål), förbereda/servering av måltid, toalettbesök
35	Tillreda huvudmål, toalettbesök
45	Sällskap vid måltid/äthjälp, tillreda huvudmål, toalettbesök

Middag	
Tid	Insatser som ska utföras i samband med middagsbesöket
10	Förbereda/servering av måltid, toalettbesök, förflyttning
15	Sällskap vid måltid/äthjälp, förbereda/servering av måltid

20	Toalettbesök, förflyttning, tillreda mellanmål, förbereda, servera
25	Toalettbesök, förflyttning, sällskap, tillreda mellanmål
35	Tillreda måltider (mellanmål), förbereda/servering av måltid, hygien, klädsel, toalettbesök

Som framgår av ovanstående tabeller varierar det hur mycket tid som har beräknats för besöken där den äldre ska ha hjälp med frukost, lunch eller middag. Besök där den äldre ska ha hjälp med måltiden inkluderar vanligtvis andra insatser som exempelvis påklädning, toalettbesök och personlig hygien. För de äldre som är beviljade sällskap vid måltiden har tiden för besöken beräknats från 15 till 45 minuter.

I fem ärenden är de äldre beviljade mellanmål på eftermiddagen. För dessa besök är tiden beräknad till mellan tio och 20 minuter. Tre av dessa äldre behöver hjälp med att föra mat till munnen och dessa besök har tidsberäknats till mellan 15 och 20 minuter.

I två ärenden är de äldre beviljade kvällsmål. För dessa besök är tiden beräknad till 20 respektive 30 minuter. I fem ärenden är de äldre beviljad hjälp med matdistribution. För två ärenden är tidsåtgången för matdistribution inräknad i besöket och för övriga tre 15 minuter per leverans.

Genomförandeplaner

För elva av de 14 beställningarna finns en genomförandeplan, varav en är preliminär. Planerna är upprättade mellan en till 53 dagar efter att beställningen börjat gälla. Planeringen i sex genomförandeplaner motsvarar behoven som framkommer av beställningen gällande mat och måltider. Planeringen i två av planerna motsvarar delvis behoven. Nedan följer exempel på insatser/behov som saknas i genomförandeplanerna:

- sällskap vid måltider
- mellanmål
- hjälp med att föra mat till munnen.

De flesta genomförandeplanerna innehåller knapphändig, eller mycket knapphändig, information om hur och när insatser kring mat och måltider ska genomföras. Det beskrivs sällan vad den äldre kan göra själv. I de flesta av de genomförandeplaner, där tider för måltider framgår, överstiger nattfastan elva timmar.